

22-дәріс

ҚАЗАҚСТАННЫҢ
АШЫҚ
УНИВЕРСИТЕТІ

ӘЛЕМ МУЗЫКАСЫНЫҢ ТАРИХЫ. 2-БӨЛІМ

Империя мен нәсілдердің музыкалық
оғаштығы

Кітап: Әлем музыкасының тарихы. 2-бөлім
Дәріс: Империя мен нәсілдердің музыкалық оғаштығы
Дәріс авторы: Әлия Сабырова

Дәрістің мақсаты: әлемдік музыканың Америка Құрама Штаттарының мәдениетімен өзара қарым-қатынасы тақырыбын зерделеу. Бұл дәріс Кембридж жинағына негізделген, ол «Нәсіл мен империясының музыкалық оғаштығы» деп аталады. Бұл екі автордың бірлескен жұмысы. Олардың бірі Уэйн Маршалл-тегі африкалық пианист, композитор және дирижер. Екіншісі – Висконсин-Мэдисон университетінің профессоры Рональд Рада - этномузикатанушы.

Олар өз жұмысында он сегізінші ғасырдан бастап қазіргі заманғы әлемдік жүйе аясында пайда болған музыкалық / нәсілдік топтардың тарихи даму үрдісін ұсынады. Маршалл мен Радано жаһандық желілер дәуіріндегі өзгерістердің әлеуметтік салдарларына назар аударады. Авторлар музыкадағы нәсілдік кескіндері бүкіл әлем бойынша алуан формаларды қабылдағанын мойындайды. Маршалл және Радано Американдық мәдени-нәсілдік мәселесіне назар аударады. Ал афро-американдық өнер өз талдауының өзегі болып табылады. Сондықтан ғалымдар аталған мәселені «оғаш» деп атайды, себебі оның көзі американдық қоғамның нәсілдік белгісі бойынша қаналып келген әлеуметтік табы туралы сөз болса, ал бүгін ол халықаралық еркіндік және қарсылық белгісі спетті.

Әлемдік музыка тарихындағы нәсілді зерттеуге талпыныстың өзі қандай да бір дәрежеде оғаш көрінеді. «Бұл қол түспес жануарды тұзаққа түсіруге талпынысты көзге елестетеді, – деп жазады авторлар. - Рас - бұл шындықтан гөрі сенімге көбірек ұқсас, ол сөзсіз идеялар ауқымында қалады, және дәл осы себептен оның бар болуы пікірталастардың туғызады».

Екінші жағынан, нәсілдікті болымсыз санау алаңдаушылық тудырады. «Қара нәсілді шындықтың» маңыздылығы, яғни негрлер музыкасының әлемдік музыканың дамуына әсері еш күмән келтірмеу керек. Ал нәсілді мойындамау ақ музыканттарға джаз, блюз және рок-н-ролл сияқты жанрларда біріншілік берумен тең. Мысал ретінде атақты «рэгтайм» композитор Берлин Ирвинті келтіруге болады; «джаз патшасы» атанған Пол Уайтменді; «свинг патшасы» - Бенни Гудмэн; және жай ғана «патша» атағын иемденген - әрине Элвис Преслиді айтуға болады.

Бүгінгі күні мәртебелік-нәсілдік ұстанымдар ХХ-шы ғасырмен салыстырғанда айқын көрінбейді, “ақ адамдардың” мәдени беделі ғаламшардың мәдениетінде басым болып отыр. Бұл музыкалық-әлеуметтік жғыдай барлық жерде жаппай көрініс тапқан, және сонымен бірге айқын көріне қоймайтын ерекшелікті көрсету үшін Маршалл мен Радано өз зерттеулерін екі бөлікке бөлді. Бірінші кезекте олар Еуропада, Африкада, Солтүстік және Оңтүстік Америкада әлемдік музыканың танымал тәжірибелерінен музыкалық айырмашылықтың негізгі көрсеткіші ретінде афро-американдық орталықтың идеясын орнататын нәсілдің тарихи траекториясын көрсетті. Көптеген адамдар афро – американдықтардың бірегейлендірудің әмбебап талаптарын қосатын мәдени өндірістің ерекшеліктерімен екішеленеді, деп санайды. Саяси тұтастықтан алынып тасталса да, африканизм дыбыста қоғам аралдарында жасайды, сондай-ақ оның танымалдығы мен тартымдылығы әлеуметтік бірлік орталығында оның мәртебесіне ықпал етеді.

“Қара музыканың” нақты өрнектері сансыз формаларды қабылдай алады. Мысалы, өткен ғасырдың 90-шы жылдары белгілі «Монтенигерс» тобын алайық. Бұл бұрынғы Югославия Республикасының Черногория тобы, қазір-тәуелсіз мемлекет. Ағылшынша бұл атау Монтенегро ретінде айтылады. 90-шы жылдары осы тобының қатысушылары америкалық қара нәсілділерді қорлайтын «Монтенигерс» сөзін қайталаумен болдыол арқылы Югославиядағы черногордықтардың резервациялық жағдайына сілтеме жасады.

Сонымен қатар, Токиодағы жаңа жапондық мінсіздікті қалыптастыру жолындағы американдық стильдерді қабылдайтын және бір мезгілде сынайтын хип-хоп аудиториясы да осыған ұқсас құбылысты білдіреді. Сонымен бірге, заманауи музыкалық ырғақтарда біз жиырмасыншы ғасырдың бірінші жартысында әлемдік поп-музыкадағы ең қуатты формальды аспектіге айналған афро - американдық музыканың айқын іздерін табамыз. Нәсілдік белгісіндей ырғақ Нью - Йорктен бастап Гаванаға дейін, бүкіл әлем бойынша қала мен шет аумақтарда музыкалық қозғалысты бағдарлай отырып, күшті әсер етті.

Өзінің екінші бөлімінде Маршал мен Радано “қара нәсілділердің” музыканы жарыққа шығару немесе тыйым салу қайшылығы ретінде екінші дүниежүзілік соғыстан кейін американдық танымал мәдениеттің жаһандық таралуы шеңберінде күшейіп, кеңейіп жатқанын зерттейді. Олар қоғамдық өнер мәртебесінің артуы жаһандық мегаполистерде іргелі мәдени ілгерілеуге әкелгендігін көрсетеді. Бұл өзгерістер жаңа әлеуметтік мүмкіндіктердің пайда болуын болжап, ұлттықтан кейінгі, американдық және тіпті постнәсілді космополитизм мәлімдемелерді ынталандырды. Негізінен жастар мәдениетіне бағытталған әлеуметтік қозғалыстардың күші мен тартымдылығы музыка мен нәсілдің арасында терең байланыс бар екенін еске салады және бұл байланыс қазіргі заманғы музыканың басым факторларының бірі болып табылады.

Нәсілдік музыканың дифференциациясы, сондай-ақ тарихи араласып, түрлі нәсілдер бірге өмір сүруге

мәжбүр қоғамдағы сегрегация құбылысы сияқты ескі. Нәсілдік айырмашылықтар көптеген әдістермен және сыртқы белгілері бойынша басқа да бөліктермен үйлесім тапты, олар - жынысы, тобы, жасы және т. б. Кейбір ғалымдардың пікірінше, нәсілдік айырмашылықтар саяси экономикалық ұғым болып табылады.

Нәсілдік айырмашылықтар, олар туралы көбінесе нәсілдік туралы әңгіме болғанда, құлдықтың халықаралық экономикалық құрылымымен тарихи байланысты. Бұл құрылыс он сегізінші ғасырдың соңында белгілі бір әлеуметтік сатыларды орнатты. «Жетілмеген» халықтардың музыкалық шығармалары, әдетте, жарияланған нәсілдік айырмаға сәйкес бағаланды.

Ұлттық ерекшеліктер ретінде Руссо сипатталған музыкалық-нәсілдік конфигурациялар және Франсуа-Жозеф Фетистің 1869 жылы «Музыка тарихы» еуропалық басылымындағы жұмысы Индонезиялық-Қытай қойылымдарының голландықтар көзқарасын және африкалық музыканың отарлық әдебиетте кеңінен таралуын баяндап талқылады. Мұндай тәсіл көптеген жағымсыз салдарларды тудырды. Оның бірі еврей музыкасына қатысты Рихард Вагнердің антисемиттік ұстанымы және басқа да сол сияқты оқиғалар болып табылады, олар тарих орталығында Германияны және Еуропаның үйлесімді жүйелерін айқындады.

Америка Құрама Штаттарында отарлық және империялық жобалар тек қана өз дамуын бастаған, нәсілдік-музыкалық білім негізінен афроамерикандықтарға байланысты көрініс тапты. Музыка тұрғысынан олар әртүрлі жергілікті мәдениет тұжырымдамаларына қарсы тұрды. Бастапқыда олар құлдардың әндерімен байланысты болған, олар өз кезегінде кезбе менестрелдердің әндерінің негізін құрды. Бұл жанр кейінірек дербес гастрольдік менестрелдер театры болып өсті, 1840-шы жылдардың ортасында афро-американдық өзіндік өнер ретінде Еуропа, Африкада және басқа жерлерде танылды.

Бұл көрсетілімдер нәсілдік сегрегацияға тән әлеуметтік қайшылықтарды қайта растаған прототип орнатты. Құлдардың музыкалық мәдениеті ақ адамдарға шабыт берді, бұл көріністер пародиялық күлкілі формалар сияқты бір мезгілде қара экспрессивті мәдениеттің нәсілдік шартталған қол жетімсіздігін анықтады және ақ нәсілділердің өктемдігін, ал афроамерикандықтар өнерінің тежелгенін растады.

Осылайша, американдық танымал мәдениеті құндылығының түйінді белгілері, иесі мен құл қарым-қатынасының күтпеген мән-жайларынан туындайды: ұлттық мәдениетті қалыптастырған салауатты әлем «қаралар музыкасының» тұрақсыз экономикалық қатынастарынан өсті, ол оған дейін ездегі, маргинал халықтың шығарған «қара музыкасынан» туындады. Дәл осы түсінік нұсқада «қарақожақ\кір сатпақ» деп кемсіте аталған, құлдардың нәсілдік өнері, американдық мәдениеттің басты үлгісі болып саналды және сол уақытта ол ақ нәсілділердің үстемдігін растады. Америка Құрама Штаттарындағы нәсілдік-музыкалық ерекшелік әрі қарай циклді түрде өсіп, әлемдік музыка тарихында басым орнын белгіледі.

Музыканың жаңа, ғаламдық болуы екі негізгі себептерге байланысты. Біріншісі, Құрама Штаттардың әскери-экономикалық ірі мемлекет ретінде қалыптасуы болып табылады, оның әрекеті Филиппин отарлауынан және екі әлемдік соғысқа американдықтардың араласуынан кейін бүкіл әлемде кеңейді. Екінші себеп - тұтынушылық қоғам ішінде бұқаралық мәдениеттің пайда болуы және оның Құрама Штаттардың негізгі өкілдігі ретінде кейіннен әлемге таралуы. Жиырмасыншы ғасырдың бірінші онжылдығы, фонограф пен радионың өнертабысы, сондай-ақ екінші дүниежүзілік соғыс кезінде Афро-американ халқының Еуропаға қозғалысы мәдени экспорттың жаңа деңгейінің пайда болуына себеп болды, өйткені қара американдық өнер көрсетулері Құрама Штаттардың мәртебесі мен билігінің өсуіне әсер еткен ықпалды құрал болды.

1920-шы және 1930-шы жылдардың соңында Американдық музыкалық стильдер, әсіресе қара нәсілдердің, Германиядағы спиричуэлстен Оңтүстік Африкадағы рагтаймға және Қытайда джазға дейін кең тарайды. Музыкалық шығармалар мен таспалар, өз кезегінде, жергілікті авторларды «қара нәсілдердің музыкасы» мен отандық өнердің бояулары үйлескен музыканы шығаруға шабыттандырды.

Американдық музыканың нәсілдік сипатын көрсететін басты қасиет ырғақ болды. Жиырмасыншы ғасырдың бірінші жартысында АҚШ-та америкалықтар ең алыс жердің музыкасымен өте белсенді алмасып, қызығушылық танытты; мысалы, оңтүстік африкалық джайв, кубалық мамбо, бразилиялық самба және т.б. Ырғақ музыкалық өнімнің жаһандық тізбегінде бастапқы синкретикалық суретпен бірге нәсілдік бейненің американдық элементтерін қосты. «Қара» музыканың осы элементтермен Бостандық, Қарсылық және заңсыздық пен жеңсіздік туралы қарапайым ұғымдар баламаланды. Бұл дыбыстар тартымдылыққа ие болғанына қарай, олар Америка дипломатиясына көбірек қызмет етті. Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін, Америка Құрама Штаттарының Мемлекеттік департаменті қара музыканы, атап айтқанда джаз шетелде американдық әсер ету құралы ретінде пайдаланды. Тағдырдың тәлкегімен, көптеген адамдардың еркіндіктің символы ретінде қабылданған бұл музыка, бұрын афроамерикандықтарды қанаудың құралы еткен, сол мемлекеттік құрылымдардың арқасында қол жетімді болды. Бұл өз кезегінде қарсылас болған

мемлекеттің басым, ресми нұсқаларына жергілікті музыкалық қоғамдық қозғалыстарды шабыттандыруға көмектесті.

Ырғақтық тілдің өзі нәсілшілдік мәселесімен байлам табады, ол, әдетте, әр түрлі нәсілдерге тән сапаны сипаттайды. Бұл ырғақтық иірімдер құндылыққа ие, өйткені олар америкалық әлемдік мифтердің коммерциялық ұғымдарға сүйенетін белгілер жүйесімен байланысты: олар еркіндік, ойын және билік.

Регтаймның көтерілуінен бастап, біз ырғақтың эволюциясын афроамерикандық стильді дамытудағы негізгі ықпал ретінде көре аламыз, өйткені ырғақ әлеуметтік тұрғыдан өзін-өзі танытады. Бұл эволюцияның дәрежесі мен сипаты 1960-шы жылдардағы әлеуметтік, саяси және экономикалық күйзелістерден кейін күрт өзгерді, бұл кезде қоғамдық қозғалыстар бұрын езгідегілер арасында аз топтардың наразылығының жаңа толқынын көтерді.

Джаз, рок, фанк және хип-хоп сияқты заманауи танымал музыканың жанрлары шығу тегі бойынша «қара нәсілділер музыкасы» саналады. Трансұлттық БАҚ пен көші-қонның өсуі алмасу арналарын күшейтіп, музыкалық тіл арқылы империялық билікке қарсы тұратын дыбыстар мен образдар саудасының туындауына алып келді.

Зерттеу авторлары бұл құбылыстың екі мысалын келтіреді: Филиппин (және олардың АҚШ-пен қарым-қатынасы), сондай-ақ Ямайка (Ұлыбританияға, бұрынғы отаршылдық иесі ретінде, және АҚШ-қа, солтүстіктегі басым көрші ретінде).

1946 жылдың шілдесінде, америкалық әкімшілік бақылаудың жарты ғасырынан кейін, Филиппин Республикасы тәуелсіз дербес мемлекетке айналды. Аңызға сай американдық және филиппиндік Қарулы Күштерді басқарған генерал Дуглас Макартур былай деген: «бүгін Америка империализмді жерледі». Алайда, бұл “жерлеудің” оғаш жемістері музыкалық орындаудың нәсілдік формалары империялық үстемдіктің берік құрылымдарына екі жақты қарым-қатынасты жиі қолдайтынын атап көрсетеді.

Филиппиндықтар онжылдықтар бойы американдық қара музыканың нұсқаларын орындады, бұл орындаулар американдық нәсілдік сигнатураны іске асыруда мүлдем күтпеген жақтан көрсетеді. YouTube - тің пайда болуымен интернет-видео корпоративтік капитализмге жататын жаһандық идеялар ағыны шеңберінде нәсілдік идеологияларды күшейту үшін қызмет ете бастады.

Айтылғанның үздік мысалы ретінде, бұл жұмыстың авторлары жақсы танымал хиттерді Филиппин түрмесінде жүздеген тұтқындардың орындауындағы би көрсетілімді бейнероликтерді атаған.

Филиппиндік абақты және оңалту орталығының ер адамдары Майкл Джексонның Триллер клипінен таныс хореографияны шебер ойнаған соң, Ютубтың жұлдызына айналды.

Билердің көпшілігі тек нәсілдік қана емес, гендерлік “киім ауыстыруды” қамтиды, ал қызғылт сары киімдегі қамаудағылардың толқынды унисон қозғалыстары, әсіресе американдық көрермендерге ерекше сауық ретінде қабылданады. Шынында да, Америка қара музыкасының бұл қойылымдары АҚШ-тан бастау алып және кері қайтарылады, бұл нәсілдік “рифтер” мен ырғақтардың жаһандық айналымы Америка Құрама Штаттарының орталық жағдайына назар аударады.

Бұл американдық “қаралар музыкасы” репертуарының қамалғандармен таңдалуы кездейсоқ емес. YouTube-тағы көптеген көрініс алған тұтқындардың бейнелері-әуел бастан афроамерикандықтар орындаған әндер мен билер еді. Бір жағынан, бұл әндер мен билер адамгершілік пен тілектестіктің жаһандық заманауи мәдениеттегі «әмбебап» белгілері ретінде айналуға; екінші жағынан, олар қазіргі музыкалық әлемде ең танымал афроамерикандықтардың нәсілдік музыкасы ретінде белгіленді.

Тағы да Филиппинмен байланысты бір жарқын мысал, ерекше түрдегі «американдық пұтқа» айналған филиппиндік жасөспірімдердің пайда болуы. Он бес жасар Чарис Пемпенгконның клиптері Эллен ДеДженерес пен Опра Уинфри үшін Уитни Хьюстонның әнін орындаған ток-шоу және олардың аудиториялары өте қатты таңқаладырар және құмартарлық көрінген өнер көрсетуі. Афро-американдық балладаны ерекше соул-мәнерде шебер ән шырқайтын шағын азиялық қыз қазылар алқасы мен аудиторияны қара нәсіл рухына құлай берілгендігімен таң қалдырғанын дәлелдеді. Ол Рамиэль Малубай сияқты интеграция мен меритократияның жаңа белгісіне айналды. Бұл филиппиндік ата-анасынан Сауд Арабиясында туған әнші, Флоридаға көшіп, 2008 жылы American Idol конкурсының Топ-10-на кірді.

Зерттеуші Пико Айер былай дейді: «Филиппины - бұл әлемдегі АҚШ - тың ең ірі әскери нысандарының орны ғана емес, - деп жазады Айер.- бұл сондай-ақ, ең таза формадағы америкалық империяның әлемдегі ең үлкен бөлігі».

Американдық құрылықтың басқа жағына қарай - Ямайка - нәсілдік музыкалық өрнектердің жаһандық айналымына қатысудың тағы бір көрінісі болып табылады. Ямайка, Америка Құрама штаттарының ресми отары болмағанына қарамастан, социолог Орландо Паттерсонның айтуынша: «кез келген басқа аумаққа

Кітап: Әлем музыкасының тарихы. 2-бөлім
Дәріс: Империя мен нәсілдердің музыкалық оғаштығы
Дәріс авторы: Әлия Сабырова

қарағанда ең көп американдық мәдениеттің әсеріне ұшырау мүмкіндігін», жасырмайды.

Ямайка танымал музыкасының заманауи тарихы-бұл американдық қара нәсілді музыка орталық рөл атқаратын кезеңі. Ямайка 1962 жылы Британиядан тәуелсіздік алғанға дейін, mento және calypso жергілікті және аймақтық жанрлары американдық джаз және ритм-энд-блюзмен бәсекелестікке төтеп бере алмады.

Ямайка, әрине, нәсілдік жұмылдырылған саясат үшін жағыдайдың, әсіресе Маркус Гарви мен растафариандыққа құлай берілгендігімен қатысты. Американдық соул және фанк арқылы қара нәсіл музыкасының мақтаныш пен күшінің тартымды көрсеткіштері, кейін хип-хопта жалғасқан және регги стилінде жарқын із қалдырды. Регги саясаты, тіпті стильдің Боб Марли сияқты өкілі қолдаған кезде де, қара нәсілділердің пайдасын көздеді.

Келесі дәрісте біз американдық музыка жайлы әңгімемізді жалғастыратын боламыз.

Дәріс тақырыбы бойынша қосымша ресурстар:

1. Агаву К. (2003) Африкандық музыка туралы түсінік: Отаршылдық заманның соңғы кезеңінің ескертпелері, Сауалнама, Позциялар, Нью-Йорк: Routledge
2. Balibar E. (1991) «Нәсілшілдік» бар ма?», В E. Balibar и I. Wallerstein, Race, Nation, Class, Лондон: Версо
3. Baulch E. (2007) Сахына орнату: 1990- шы жылдардағы регги, панк және дэт-метал. Бали, Дарем, Солтүстік Каролина
4. Бхабха Х. (1994) Мәдениеттің орнығуы, Нью-Йорк: Routledge
5. Болман РV (2000а) Өткеннен естелік: Музыка, нәсіл және заманауи Еуропадағы тарихтың аяқталуы», Р. М. Радано мен П. В. Болман еңбектерінде (ред.), «Музыка нәсілдік қиял», Университет Чикаголық Пресса, 6 (2000b). Ішінара басқа Еуропаның Вестернизациялануы», кітапта G. Born және D. Hesmondhalgh (eds.), Western Music және басқалары: Айырмашылық, түсінік және музыканы иемдену, Беркли: Калифорния университетінің баспасы, (2004) Еуропалық ұлтшылдық музыкасы: мәдени бірегейлік пен заманауи тарих, Санта-Барбара: ABC-CLIO
6. Бреннан Т. (2008) Зайырлы берілгендік: Афро-латын музыкасы және империялық джаз, Нью-Йорк: Verso Condry, I. (2006) Хип-хоп. Япония: Рэп пен мәдени жаһандану жолдары, Дарем, Солтүстік Каролина: Пресса Дьюка Коплан Университеті, DB (2008) Кітапта Бүгінг кешкі қалада! Black City Music and Theatre Оңтүстік Африка, 2-і басылым
7. Деннинг М. (2004) «Көпшілік мәдениет аяғы», бұл да сонда «Үш әлем заманының мәдениеті», Нью-Йорк: Версо
8. Эрлманн В. (1996)Түнгі ән: Оңтүстік Африкадағы Өнімділік, қуаттылық пен практика Фетис Ф.-Ж. (1869) Histoire generale de la musique, Париж